

Fremtidens tilbageblik – Fugleværnsfonden 2030

MARTIN IVERSEN, FORMAND FOR FUGLEVÆRNSFONDEN, OG EGON ØSTERGAARD, FORMAND FOR DOF

Langt om længe er det blevet tid til den årlige status for Fugleværnsfondens spændende virksomhed i 2030. Vi begynder naturligvis med det centrale: fuglene.

Fuglene først

Det virker! Fuglene trives på vores reservater – i store træk. Vi kan prale med pæne ynglebestande af svømmeænder og nogle af vore vadefuglearter: Stor Kobbersneppe, Vibe og Rødben. Godt at vi holder fast i den lille ynglebestand af kobbersnepper på Nyord Enge. Vi er begejstrede, når naturens dynamik giver os nye ynglearter som Sølvhejre, Bramgås, Hvidvinget Terne, Rovterne, Biæder og Mellemlagspætte. Alle har de fundet vej til vore reservater gennem de seneste 10-12 år. Også vores to Havørnepar og Glenteparret har haft succes i år. Det samme gælder flere af småfuglene. Nu er Blåhalsen en af de mest almindelige ynglefugle på mange reservater.

Men vi har desværre også måttet se et par triste realiteter i øjnene. Nattergalen bliver stadigt mere fåtallig. Kun enkelte fugle er hørt synge ved Barup Sø og Ravnstrup Sø. Heller ikke i år har Brushane, Stor Præstekrave og Rødrygget Tornskade haft nogen stor sæson, ja faktisk er Brushanen nu helt forsvundet som ynglefugl. Vadefuglenes tilbagegang skyldes nok, at klimaforandringerne nu begynder at slå igennem for alvor. Så rykker deres yngleudbredelse mod nordøst.

Blandt trækfuglene glæder vi os over, at indsatsen for den Lysbugede Knortegås bærer frugt. For 15 år siden var der kun ca. 7500 individer i denne delpopulation. Vi har i en årrække deltaget i både den adaptive forvaltningsplan og det vigtige LIFE-projekt, der skal sikre bestanden en gunstig bevaringsstatus. Det er lykkedes at vende udviklingen, så den nu er på omtrent 10000 individer. Gode fourageringsforhold i Danmark – bl.a. i Vadehavet, ved Nissum Fjord, ved Norddjursland, ved

Bøjden Nor på Sydvestfyn er et fint reservat for både yngle- og trækfugle samt anden biodiversitet. Foto: Allan Gudio Nielsen.

Agerø og i Limfjorden i øvrigt – har forbedret gæssenes kondition. Før var de afhængige af ålegræs, men årtiers kvælstofbelastning af kystnaturen betød farvel til gæssenes livret. Nu profiterer de af indsatsen med at nedbringe kvælstofmængderne. Ålegræsset vender tilbage. Gæssene ligeså. Så nu kan de velnærede tage turen til de højarktiske ynglepladser og komme bedre gennem ynglesæsonen med et pænt antal unger som resultat. Der er gode udsigter for de lysbugede, men dog fortsat et stykke vej til målet på 15 000 fugle.

Også andre rødlistearter og habitatarter trives på vore reservater. Det gælder padder som strandtudse og grønbroget tudse. Begge arter er blevet talrigere ved Bøjden Nor, Stormengene og på Hyllekrog takket være de mange vandhuller, der er lavet. Her er der adgang for padder og forbudt for fisk.

Andre steder er fisk i højsædet. Således i Sølsted Mose. Her viser vores regelmæssige overvågning, at dyndsmølingen har det godt. Tidligere var mosen det eneste levested i landet for denne specielle fiskeart. Nu har den bredt sig til flere andre lokaliteter i det vestlige Sønderjylland som et resultat af det store LIFE-projekt, der blev udført for mere end 15 år siden.

Vi følger med

Overvågningen retter sig ikke kun mod fuglene. Den tager også hånd om de vigtigste naturtyper, og vi følger en række udvalgte indikatorarter blandt planter, padder, pattedyr og insekter. Så får vi en klar fornemmelse af, om vi er på rette spor med vores naturpleje.

Gennem en årrække er kvaliteten af vores overvågning blevet klart styrket. Optællerkorpset af frivillige fungerer rigtig godt takket være en målrettet indsats med vejledning og uddannelse samt ikke mindst konstant opfølgning fra sekretariatet. Vi har godt styr på fuglene og på udvalgte, men vigtige indikatorarter.

Intet år uden BioBlitz. Blitzene har i den grad bidraget til at udbygge vores kendskab til biodiversiteten i reservaterne. Når vi slipper fagnørderne løs, går hundredevis af arter i 'registreringsfælden'. Årligt bliver der fundet sjældne og truede arter, ja endda nye arter for landet. Sidste år blev der fundet mere end 1200 forskellige arter i det nye skovreservat ved Borup. Med godt 15 års erfaring med BioBlitz har vi sat dem i system, så alle reservater i en turmus på 5-8 år bliver udsat for at blive blitzet.

Rødben klarer sig væsentligt bedre på Fugleværnsfondens reservater end i landet som helhed. Foto: Albert Steen-Hansen.

Naturpleje

Det er forstsat meget vigtigt at pleje naturen på reservaterne. Naturen er dynamisk og udvikler sig konstant. Det er nu som altid et spørgsmål, om vi vil fremme og fastholde bestemte naturtyper – og dermed gavne bestemte arter og fremme en specifik biodiversitet – eller om vi vil lade stå til og lade områderne udvikle sig uden indgriben. I Fugleværnsfonden forsøger vi begge dele!

Vi lader naturen gå sin gang på et par af reservaterne. Det gælder bl.a. Barup Sø, hvor udviklingen i retning af sumpet elleskov fortsætter til gavn for mange småfugle og ikke mindst den Lille Flagspætte. Det gælder Bremsbøl Sø, der i årenes løb har udviklet en typisk vegetation med rørskov og en flydebladszone. Det er til stor gavn for Sortternen, der her har et af sine få, danske ynglesteder. I 2030 rundede vi 10 ynglepar af denne herlige terne samt tre par Hvidvingede Terner. Også på andre af de små reservater er naturplejen meget begrænset. De er selvkørende – ofte nøjes vi med en ekstensiv afgræsning.

I vores knap 40 ha store skov nær Borup drejer naturplejen sig om at understøtte og accelerere udviklingen i retning af urørt skov. Plejen skal få området til ligne en rodebutik. Naturen skal ikke være friseret, men vild. At forvandle en skovbiotop kræver stor tålmodighed. Men vi er godt på vej. Den gamle drift med vedproduktion er ophørt, og vi nærmer os et stykke urørt skov. Der skal genskabes naturlig hydrologi og meget dødt ved. Vores frivillige følger planen med at 'ringe' træer, og kun trampestierne holdes frie ved motorsavens hjælp. År for år stiger antallet af hulrugende arter. Spætterne banker på. Store, mellem og små.

Det er en evig kamp at sikre udviklingen for de meget sårbare naturtyper: moserne, strandengene og overdrevene. Disse påvirkes stadig af de alt for store mængder af næringsstoffer fra landbruget, der er med til at kvæle de følsomme arter og dermed forringe biodiversiteten. Tilgroningen truer, så indsatsen er forstsat fokuseret på rydning af krat og opvækst samt græsning. Vi har i årenes løb haft stadig større glæde af helårsgræsningen, hvor nøjsomme dyr står for naturplejen. Helårsgræsningen er – når det kombineres med passende foldskifter – med til at fremme variationen og mosaikstrukturen i naturtyperne på alle vores lysåbne reservater.

I moserne, bl.a. i Sølsted og i Søgård, har det dog været nødvendigt at foretage maskinel rydning af mindre partier af opvækst. Vi har også haft brug for maskiner til at fjerne endnu flere invasive hybenroser fra Hyllekrog og fra Stormengene. Dette arbejde ser desværre ud til også at være nødvendigt i de kommende år. På overdrevsarealerne ved Stubbe Sø, ved Bøjden Nor og ved Tryggelev Nor nærmer vi os en acceptabel tilstand, hvor næringsstofdepoterne i jorden er meget reducerede, men det har også taget mere end et årti at nå hertil.

Det kommer og går

I Fugleværnsfonden hylder vi den naturlige kystdynamik – på godt og ondt. En del af kystdynamikken er havspejlsstigningerne som et resultat af klimaforandringerne. De er nu en realitet ganske ligesom det tiltagende antal storme og øgede nedbørsmængder.

I dag er det en kendsgerning, at kystområderne er truet af oversvømmelser. Vi kan se det på et par af vores reservater. Således er dele af Nyord Enge oftere oversvømmet. Et tilsvarende billede tegner sig ved Nivå Strandenge og på Agerø, hvor Stenklipperne nu er mere undersøiske end oven vande. Ved Bøvling Klit er strandengenes areal også reduceret. Set i det lys var det ikke den bedste beslutning, da fonden opkøbte de tre små parceller i 1980'erne, men det var før, nogen tænkte på klimaforandringer. Ved Bøjden Nor har ændringerne vist sig ved hyppigere indtrængning af saltvand i selve noret – hvilket dog er en positiv udvikling for vandkvaliteten. Generelt må vi sige, at indskrænkningen af strandengene påvirker ynglefuglene i negativ retning, mens især de trækkende ænder og gæs ser ud til at trives i de mere våde elementer.

Ikke alle steder er havspejlsstigningerne slået igenem med øgede oversvømmelser. Samtidig med stigningerne har materialevandringen af sand og sediment ændret sig. Havstrømme har sine steder aflejret mere materiale end forudset. Det gælder bl.a. i Vadehavsområdet ved Stormengene og ved Hyllekrog på Lolland. Her sørger kystdynamikken for at bygge land op, så disse områder forstsat fungerer efter hensigten.

De største ændringer har vi oplevet med det lille reservat Roholm i Odense Fjord. Oprindeligt var Roholm er moræneknold på 1 ha. Her ynglede terner, måger og vadefugle side om side med en koloni af Digesvaler. Erosion har i årenes løb formindsket øen kraftigt. I flere omgange har øen været væk – så at sige sunket i havet. Men den er gang på gang genopstået. Blot i mindre og mindre udgave. Nu må vi – efter at have haft Roholm som ø-reservat i ca. 50 år – sande, at den ikke eksisterer mere. Til gengæld har vi nu et reservat beregnet til rastende og overvintrende svømmefugle omkring revet.

Det kommer og går. I Fugleværnsfonden vil vi ikke for enhver pris redde de kystnære reservater ved at bygge dæmninger eller ved anden kystbeskyttelse. Den naturlige kystdynamik bliver sat i højsædet ... også selv om det koster et reservat og nogle strandenge. Det er naturlige processer, som Fonden respekterer, når nu effekterne af klimaændringerne ikke helt kan undgås.

I de kommende år vil vi sammen med myndigheder og andre naturfonde forstsat presse på for at fremme kystdynamikken. Lavtliggende landbrugsarealer bag kunstige inddigninger kan blive fornem kystnatur gennem uddigning. Et vigtigt redskab, som vi har mange

Børn er en central målgruppe for Fugleværnsfondens naturformidling. Foto: Allan Gudio Nielsen.

års gode erfaringer med, er jordfordeling, hvor ejerne enten få tilbudt ny jord eller på anden måde kompenseres økonomisk. Der er stripevis af muligheder mange steder i landet. Vi er parate til at overtage ejerskab og/eller drift af ny kystnatur.

Formidling

Vores dygtige og erfarne naturvejledere har gjort det igen: Gennemført et utal af guidede ture på fondens 24 reservater. Også de frivillige arbejdsgrupper og DOFs lokalafdelinger har arrangeret mange ture. På i alt 115 ture har mere end 5000 deltagere fået gode naturoplevelser. Disse ture er fortsat en hjørnesten i vores arbejde. De åbne reservater er i høj grad med til at gøre naturinteressen folkelig, hvilket naturministeren også nævnte, da hun indviede vores nyeste reservat. Reservater og ture giver os ikke alene opbakning, men også berettigelse og styrke.

Vi har også gennemført forskellige lukkede arrangementer for private virksomheder, og vi har udbygget samarbejdet med vores faste partnere, hvor vi kombinerer fuglekiggeriet med aktiviteter inden for kunst, kultur, mad og motion.

Formidlingen over for børn er en vigtig opgave. Her er netværket til skolerne i samarbejdskommu-

nerne af stor betydning. Vi er glade for, at vi kan give hundredevis af elever et par gode naturoplevelser hvert eneste år. Samtidig holder vi it-kontakt til klasserne, så de løbende inspireres til selv at gå på opdagelse i deres reservat – gerne sammen med forældre og bedsteforældre. Her kan vi så spiren til en bred natur- og fugleinteresse.

Takket være reservaterne og vores store knowhow om naturformidling er fondens afdeling for formidling økonomisk selvkvørende. Gennem mange år har vi præget udviklingen. Sammen med Realdania og Aage V. Jensen Naturfond satte vi nye standarder for observationsskjul, da vi var med til at udvikle det innovative skjul. Det er skønt, at der nu godt 10 år efter findes mere end en snes af den type, både på nogle af de store fuglesteder og på bynære reservater. En pædagogisk milepæl. Vi vil fortsætte med at være i førerfeltet.

Det er vigtigt, at faciliteter og udstyr, som publikum møder på reservaterne, fungerer optimalt og tager sig ordentligt ud. Det kræver konstant vedligeholdelse og opdatering. Her har vi en løbende udfordring, for der er jo – heldigvis – en del slitage på tårne, skjul etc. Især det elektroniske udstyr, hvor vi sender live fra flere af reservaterne direkte hjem i folks stuer, er følsomt. Her må vi hele tiden vurdere, om de investerede ressourcer, inkl. arbejdstimer, står mål med resultatet.

Samarbejde

Fugleværnsfonden kan ikke agere alene, men er afhængig af andre gode kræfter hos myndigheder, private firmaer, fonde og organisationer.

Gennem de sidste par år har fonden bevidst udbygget samarbejdet med andre jordejere. Udviklingen, hvor de små landbrug med en mindre produktion er blevet en trend, er til gavn for fondens interesser. Vi kan gå ind og rådgive ejeren – ofte en gruppe af Urban Farmers – om, hvordan man driver et økologisk landbrug i en naturlig balance, hvor fugle og blomster trives samtidig med, at ejerkredsen får et godt udbytte. Men vi nøjes ikke med at rådgive. I flere tilfælde har vi lavet direkte driftsaftaler, hvor fonden har ansvaret – og risikoen – for en naturvenlig drift. Disse naturejendomme egner sig glimrende som demonstrationsprojekter. Vores kundekreds er især at finde blandt byboere, som ønsker både nærhed til naturen og kvalitetsprodukter. Vi har bestemt forventninger til en udbygning af dette forretningsområde – men fortsat under mottoet: småt er godt.

Det er nu 14 år siden, vi fik den første partnerskabsaftale med Den Danske Naturfond. År for år udvikles det gensidige forhold, også til gavn for fuglene. Vi sørger fortsat for al drift, pleje og formidling på Den Danske Naturfonds ejendom i Nordjylland. Gennem det årlige

driftsbidrag sørger Fugleværnsfonden for at sikre et rigt fugleliv samtidig med, at vi formidler naturrigdommen til et stort publikum. Vi er på den måde med til at gøre fuglesagen til en folkesag – en af grundideerne med Den Danske Naturfond. Det er meget glædeligt, at Naturfonden har fundet fodfæste og vundet genklang i befolkningen og er en fast forankret del af landets naturforvaltning. I fællesskab kan endnu flere opgaver løftes.

De frivillige

Naturpleje, overvågning og formidling er tre kerneområder, hvor vore frivillige leverer en yderst værdifuld indsats. Uden deres hjælp ville standarden på reservaterne ikke være den samme. Vi har i årenes løb knyttet stadig tættere bånd til DOFs lokale afdelinger, som i høj grad tager ansvar for reservaterne. Takket være afdelingernes lokale kendskab og indsats har vi kunnet skaffe nye frivillige til arbejdsgrupperne og den løbende fugleovervågning. Der er de sidste par år sket et skift i holdningen hos mange fuglefolk. Før samlede meget socialt samvær sig om selve fugleiagttagelsen. Nu finder flere og flere glæde i det sociale samvær, der er omkring det vigtige, praktiske arbejde på reservaterne.

Betydningen af den frivillige indsats viser sig også i

Stormengene på Rømø er et af de områder, der kan komme i farezonen med havspejlsstigningerne som følge af klimaændringerne. Foto: Allan Gudio Nielsen.

det gode ry, Fugleværnsfonden – og dermed også fuglefolket – har i lokalbefolkningerne. Vel støder vi jævnligt på kritiske meninger om fuglesagen, men heldigvis fylder de naturvenlige synspunkter mest.

Økonomi

I 2030 har Fugleværnsfonden desværre haft et økonomisk vanskeligt år med et underskud på godt 0,5 mio. kr. ud af en samlet omsætning på 7,4 mio. kr. Egenkapitalen er derfor kommet under 15 mio. kr. Vi har som følge af færre indtægter fra gaver og arv end forventet været nødt til at udskyde flere af de planlagte opgaver. Det gælder bl.a. projektet med genopretning af Gundsømagle Sø, hvor vi nu på tredje år arbejder på at fjerne den store fosforpulje, der i årtier har været bundet i sedimentet i søen. Gundsømagle Sø må desværre stadig vente på at vende tilbage til fordums rige fugleliv.

Et underskud i et enkelt år er ærgerligt, men ingen ulykke. Situationen med svingende indtægter fra arv er velkendt. Naturligt nok kan vi ikke budgettere med konkrete indtægter af denne type. Men vores praksis med at budgetlægge med et gennemsnitligt beløb er både forsvarlig og fornuftig. Vi har gennem en årrække været parate til at håndtere både underskud og overskud uden at ryste på hånden og begive os ud i panikhandling og slingrekurs. Det giver stabilitet i fondens udvikling.

Vi er sikre på, at fonden i de kommende år vil have det tilstrækkelige økonomiske grundlag til fortsat at

passere vores nuværende reservater optimalt og samtidigt indgå i en række spændende projekter om naturformidling og naturpleje. Vi har tiltro til, at den støtte og velvilje, vi møder hos andre fonde og donatorer, vil fortsætte fremover.

Vi kan glæde os over, at flere fondsmidler gennem det sidste årti er kanaliseret over i naturbeskyttelsen. Private vil i fremtiden løfte en større og større del af opgaven med at sikre naturværdierne i Danmark. Fugleværnsfonden indtager som privat virksomhed sin rolle i den niche, der hedder fuglebeskyttelse. Vi kan glæde os over, at mange viser os tillid og er parate til at bakke vores projekter op. Det stabile, seriøse og resultatorienterede arbejde er vores omdrejningspunkt.

Al støtte og al tillid veksles til fuglebeskyttelse, uanset om det kommer fra enkeltpersoner, myndigheder, virksomheder eller fonde. Vi takker for tilliden. Det forpligter.

Og vi takker vores frivillige, vores medarbejdere, vores samarbejdspartnere og alle der også i 2030 har ydet et bidrag til Fugleværnsfonden.

Post script: Årsberetningen 2030 er fabulerende, men bygger på fem årtiers erfaringer kombineret med tanker og visioner for de kommende år. Nu glæder vi os til at læse den rigtige beretning om 15 år. Til den tid er det helt sikkert andre gode folk, der står i spidsen for DOF og Fugleværnsfonden.

